

Stručni rad.

Nadnevak prihvatanja članka za objavu: 31. prosinca 2017.

HRVATSKI OD ALPA DO AZURNE OBALE

Boris Rozga

**Hrvatska dopunska škola Bartola Kašića
Lyon**

Sažetak: U ovom članku ukratko sam opisao svoj dvogodišnji učiteljski rad od 1. rujna 2015. do 31. kolovoza 2017. u Hrvatskoj dopunskoj školi Bartola Kašića u Francuskoj i to u gradovima: Annecyju, Chambéryju, Lyonu i Nici.¹

Ključne riječi: Hrvatska dopunska škola, Bartol Kašić, Lyon.

1. UVOD

Nakon što sam diplomirao hrvatski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (1999.), uglavnom sam kratko zamjenjivao kolegice i kolege u osnovnim i srednjim školama u Splitsko-dalmatinskoj županiji, a na Visu sam godinu i pol predavao hrvatski i radio u školskoj knjižnici. Potkraj godine 2002. u Splitu sam u razgovoru s jednom kolegicom saznao da Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa organizira diljem svijeta nastavu hrvatskog jezika i kulture za djecu i mladež podrijetlom iz Hrvatske te za djecu koja žele učiti hrvatski jezik i upoznati hrvatsku kulturu. Kolegica je radila u Njemačkoj, a prema njezinu zanosnom opisu toga posla te mogućnosti izravnog usavršavanja stranog jezika i upoznavanja stranih zemalja, prijavio sam se

---

¹ Vrlo sam zadovoljan što sam doprinio učenju hrvatskoga jezika „od Alpa do Azurne obale” koje će mojim učenicima pomoći u čuvanju hrvatskoga identiteta i jačanju ljubavi prema staroj domovini. Smatram dragocjenim svoja iskustva i rado ih prenosim kolegicama i kolegama učiteljima i profesorima hrvatskoga jezika koji će se možda naći u sličnoj hrvatskoj dopunskoj nastavi u inozemstvu. Nastavio sam raditi u istoj školi, ali u Parizu i sjeverozapadnoj Francuskoj. O tome ću pisati u jednom od sljedećih brojeva časopisa „Hrvatski”.

na natječaj. Međutim, zakasnio sam, ali i odlučio ostvariti svoju želju u nekoj drugoj prigodi.

Preselio sam se u Zagreb, upisao poslijediplomski studij, radio kao lektor-redaktor u *Večernjem listu* (2004. – 2013.), učio francuski u Francuskoj alijansi u Zagrebu (2012. – 2014.), bio honorarni lektor različitih portala, časopisa i izdavačkih kuća (2013. – 2015.), a početkom 2015. prijavio sam se na natječaj za rad u hrvatskoj nastavi u Republici Francuskoj. Uspio sam nakon što sam obavio motivacijske razgovore, položio obvezne ispite, ispunio sve natječajne uvjete, a pritom mi je umnogome pomogla preporuka cijenjenoga sveučilišnog profesora dr. sc. Vlade Pandžića koji mi je tijekom studija predavao metodiku hrvatskoga jezika, književnosti i jezičnoga izražavanja. Svojim je iznimnim govorničkim vještinama, ljubavi prema profesorskom zvanju, slikovitošću izraza i retoričkim usporedbama mnogim generacijama usadio ljubav prema hrvatskom jeziku, jezičnom izražavanju i književnosti.

2. LYON: U HRVATSKOJ NASTAVI VELIKA POZORNOST HRVATSKO-FRANCUSKIM POVEZNICAMA

Tijekom kolovoza 2015. pripremao sam se za odlazak na dugo željeni posao, pronašao stan te početkom rujna 2015. stigao u Lyon.² Među ostalim, ponajprije sam dužan predstaviti taj veliki francuski grad (drugi po veličini), a to predstavljanje može poslužiti kao obrazloženje čestih doseljavanja Hrvata u jugoistočnu Francusku još od 18. stoljeća, osobito od početka pa do kraja 20. stoljeća.

Lyon je još u antičko doba bio važno prometno sjecište, a te su ceste povezivale zapad, sjever, istok i jug Europe. Upravo zbog toga zemljopisnog položaja tijekom srednjeg vijeka privlačio je mnoge trgovce. U 16. stoljeću u Lyonu se razvila industrija svile te je bio važno kulturno središte u doba renesanse. Na Poluotoku, starom dijelu Lyona, bilo je razvijeno tiskarstvo, a svoja djela ondje su tiskali, primjerice, Rabelais i Nostradamus, Louise Labé i Maurice Scève. Na samom kraju 19. stoljeća začeta je automobilska industrija, a 1895. braća Lumière snimila su prvi film. Danas je Lyon središte gastronomije, razvijeni industrijski grad sa znamenitim fakultetima i istraživačkim centrima. Bogatstvo gra-

---

² Tek ponešto sam znao o Lyonu prije dolaska u Francusku, ali prijatelji su mi rekli da je svjetska gastronomska prijestolnica u kojoj i hrvatski ugostitelji imaju važnu ulogu.

da Lyona i regije Auvergne-Rhône-Alpes privlačilo je oduvijek i mnoge Hrvate. Na tom području danas živi nekoliko tisuća Hrvata koji uglavnom rade u građevinskim tvrtkama, uslužnim djelatnostima i na visokim učilištima. Godinama su se okupljali oko Hrvatske katoličke misije, a nakon što se svećenik vratio u Hrvatsku, u Lyon svake nedjelje dolazi svećenik iz Pariza. Danas je važno mjesto okupljanja i Hrvatska dopunska škola Bartola Kašića.³

Kratka je povijest hrvatske nastave u tome dijelu Francuske. Naime, do školske godine 1991./1992. hrvatski su učenici polazili Jugoslavensku dopunsku školu,⁴ a u toj školskoj godini uz velike teškoće počela se izvoditi nastava u okviru Hrvatske dopunske škole Bartola Kašića. Osim u Lyonu danas se hrvatska nastava u jugoistočnoj Francuskoj još održava u Nici, Chambéryju i Annecyju.

Hrvatska dopunska škola Bartola Kašića u Lyonu ima sjedište u 3. arondismanu u Ulici Vendôme, u gradskim prostorijama. Učenici su raspoređeni u dvije skupine, a prosječno se upiše dvadesetero djece. Skupine su heterogene, sastavljene od učenika koji dobro govore hrvatski, ali ima i onih koji su početnici u učenju hrvatskoga jezika. S obzirom na njihovo znanje razumljiva je potreba prilagodbe nastave svim učenicima. Nije bilo teškoća jer učenici koji dobro govore hrvatski pomagali su onima koji slabo razumiju i govore hrvatski. Primjerice, kada smo čitali različite tekstove, ponajviše su im pomagali u izgovoru afrikata i višesložnih riječi, u prijevodu nepoznatih riječi, sintagma i rečenica te u sprezanju glagola: slati, prati, pisati, disati itd. Učenici s različitim razinama znanja i različite dobi najbolje su surađivali dok smo obrađivali tematske cjeline koje su se odnosile na doseljavanje Hrvata, hrvatske županije, hrvatske gradove, Jadransko more, jezera, rijeke i planine.

Organizirao sam različite projekte, radionice i izlete u parkove i muzeje da bi nastava bila što zanimljivija i raznolikija. Primjerice, sudjelovali smo na izvrsnome Likovno-literarnom natječaju *Tin i ja* koji je organizirala Osnovna škola Vrgorac pod pokroviteljstvom Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske i Grada Vrgorca. Likovni rad *Brački*

---

³ Nisu dolazili samo roditelji Hrvati u školu na razgovor i druženje nego i njihovi prijatelji te poznanici.

⁴ Nakon što je Republika Hrvatska postala neovisna država, Jugoslavenska dopunska škola postaje Hrvatska dopunska škola. Nije taj proces išao glatko dok Hrvatska nije postala međunarodno priznata. Hrvatski učitelji nisu mogli dobiti boravišne i radne dopusnice, nisu bile osigurane prostorije za nastavu itd. Uz pomoć različitih hrvatskih udruga i Hrvatske katoličke misije problemi su postupno rješavani.

krajolik učenice Emme Ćorić iz Lyona, nadahnut pjesmom *Bura na Braču*, osvojio je drugo mjesto u konkurenciji likovnih radova, što je za cijelu hrvatsku zajednicu u Lyonu bila posebna čast i priznanje.

Za Božić i kraj školske godine organizirali smo prekrasne priredbe na kojima su se okupljale cijele obitelji i njihovi hrvatski (i francuski!) prijatelji. Učenici su pokazivali iznimnu motivaciju u pripremanju prigodnog programa. Redovito sam zagovarao zastupljenost svih učenika bez obzira na njihovo znanje hrvatskoga jezika. Svi su nazočni bili itekako zadovoljni i radosni.⁵ Na priredbi su učenici obično izvodili kratke igrokaže, jednočinke te krasnoslovili (deklamirali) izabrane hrvatske pjesme. Primjerice, za Božić 2016. na početku priredbe srdačno sam pozdravio sve nazočne, a zatim su razdragani i spretni mladi voditelji Leo Pajić i Arthur Bresciani predstavili svečani program. Dvojica učenika prvo su otpjevala hrvatsku himnu, a zatim su uslijedili krasnoslovi (deklamacije, recitacije) prigodnih pjesama (*Što nam je donio sveti Nikola, Božićna čestitka...*) te igrokaz *Vijesti na radiju* u kojem smo saznali da sv. Nikola nije dijelio darove „tek tako”. Naime, na jutarnjim je vijestima Radio Lyon 3 najavio provjeravanje znanja o hrvatskome jeziku i hrvatskoj kulturi. U skladu s očekivanjem, svi su se učenici dobro pripremili te sigurno i vješto odgovorili, među ostalim, na pitanja: „Koja je najdulja hrvatska planina? Koji je najveći otok? Tko je napisao hrvatsku himnu?” Nakon vrlo svečane priredbe roditelji, djeca i učitelj nastavili su veselo druženje u ugodnom ozračju.

Svake godine Hrvatska škola Bartola Kašića s hrvatskim domoljubnim ponosom obilježava *Dane hrvatskog jezika* i sustavno organizira školske sate koji su posvećeni hrvatskim pjesnicima.⁶ Sve to izaziva veliko zanimanje učenika, roditelja, djedova i baka te mnogih Hrvata koji nemaju svoju djecu u hrvatskoj školi. Svi su neizmjereno zahvalni i sretni

---

⁵ Zabilježio sam nekoliko njihovih izjava:

– Gospodin Fabijan Domić: „Doselio sam se u Francusku prije pedeset godina. Sva moja djeca dobro govore hrvatski jezik i pohađala su školu u kojoj su učili hrvatski jezik. Trudimo se također da i svi naši unuci što bolje nauče hrvatski jezik, stoga idu u Hrvatsku dopunsku školu.”

– Gospođa Severine Bresciani: „Moji sinovi idu u Hrvatsku dopunsku školu već nekoliko godina i uvijek mi s veseljem ispričaju što su novo naučili. Posebno ih zanima hrvatska povijest, zemljopis i sport.”

⁶ Učenici su slušali predavanja o hrvatskim pjesnicima i pjesničke recitale u ožujku 2016. u Gradskoj knjižnici La Part-Dieu tijekom pjesničke večeri na kojoj su predstavljeni prijevodi hrvatskih pjesnika u ediciji *L'Ollave, Le domaine croate/Poésie*. Prevoditeljice Brankica Radić i Martina Kramer čitale su pjesme jednoga od najvećih hrvatskih pjesnika Antuna Branka Šimića te Antuna Šoljana, Zvonimira Mrkonjića, Gordane Benić, Sibile Petlevski i Vande Mikšić.

što naša škola omogućuje poveznicu s Hrvatskom, a neki su javno rekli da ih naši susreti, priredbe i nastava motiviraju za češći odlazak u Lijepu Našu. S radošću sam slušao posebno stare ljude, djedove i bake (sa suzama radosnicama u očima!) koji su bili oduševljeni znanjem svojih unuka.

U velikom gradu Lyonu stalno smo tražili hrvatsko-francuske poveznice. Posebno bih izdvojio obilazak *Muzeja braće Lumière*, gdje su učenici mogli pratiti razvoj filmske umjetnosti te vidjeti kako su izgledali prvi fotoaparati i kamere. Posjetili smo i dvoranu gdje se održavala prva projekcija filma *Ulazak vlaka na kolodvor*, a zatim od stručnih vodiča saznali kako nastaje film.⁷

Budući da svake godine organiziramo suradnju barem s jednom osnovnom ili srednjom školom iz Hrvatske, tijekom druge godine moga mandata uključili smo se u projekt sa Srednjom strukovnom školom Antuna Horvata iz Đakova. U projektu su također sudjelovale škole iz Bosne i Hercegovine te Mađarske. Tema projektnih susreta bilo je hrvatsko srednjovjekovlje. Projekt je ostvaren uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske i Osječko-baranjske županije, a osmišljen je kao zajednički istraživački rad, najprije u Lyonu potkraj veljače 2017., a zatim u Đakovu tijekom narednoga travnja kada su predstavljani učenički radovi. Svakovrsnim modernim prezentacijama te poticajnom terenskom nastavom obuhvaćena su najznačajnija književna i umjetnička djela, arhitektura, povijest i običaji hrvatskoga srednjovjekovlja.⁸ Osobito je potrebno izdvojiti da su đakovački srednjoškolci vrhunski organizirali uzorne radionice: srednjovjekovnog nakita, licitarskih proizvoda, kolača, glinenih replika Bašćanske ploče, obrade zemlje i metala, a bavili su se također inkunabulama, hrvatskim i srednjovjekovnim europskim matematičarima i fizičarima te raznovrsnom arhivskom građom.

Polaznici Hrvatske dopunske škole u Lyonu osobito su se motivirano osvrnuli na hrvatsko-francuske veze tijekom srednjeg vijeka.⁹ Istra-

---

⁷ Učenici su saznali, među ostalim, kako se film u Hrvatskoj pojavio nakon godinu dana od prvih projekcija braće Lumière. Naime, u Zagrebu je 8. listopada 1896. održana prva filmska projekcija u zgradi „Kola”. Na repertoaru su bili filmovi braće Lumière.

⁸ Učenici su pripremali jela prema srednjovjekovnim receptima, proučavali načine života, organizaciju trgovine, bankarstva, a u tome su im najviše pomogla djela Jacquesa le Goffa: *Civilizacija srednjovjekovnog Zapada*, *Srednjovjekovni imaginarij* i *Za jedan drugi srednji vijek*.

⁹ Oslanjali smo se na sljedeću literaturu: *Dictionnaire mondial de la littérature* (urednici Pascal Mougín i Karen Haddad-Wotling), Pariz, 2012.; Michèle Gally – Christiane Marchello-Nizia, *Littératures de l'Europe médiévale*, Pariz, 1985.; Maria Delaperrière, *Histoire littéraire de*

žujući bogatu građu o hrvatskoj povijesti u velikoj gradskoj knjižnici La Part-Dieu, otkrili su prve veze koje su zabilježene još u 8. stoljeću. Tada je franačka vojska stigla do Jadranskog mora i osvojila Istru, a u 9. stoljeću pod njezinom su vlašću bili i dijelovi Hrvatske prema sporazumu o miru koji je sklopljen 812. u Aix-la-Chapelle.¹⁰

Navodim još neke vrlo značajne povijesne činjenice do kojih su učenici samostalno došli tijekom dobro osmišljenog istraživanja. Među ostalim, „otkrili su” da je naredni iznimno značajni događaj bila smrt Andrije III. (1301.), posljednjeg Arpadovića, te da je ban Juraj Šubić, brat Pavla Šubića, vladara Bosne, s ostalim hrvatskim i pojedinim ugarskim velikašima ponudio hrvatsko-ugarsku krunu Charlesu Robertu Anžuvincu, napuljskom kralju (1288. – 1342.), koji je nakon toga i okrunjen u Ostrogonu (1301.). Nadalje su saznali da je većina ugarskih velikaša bila protiv Charlesa Roberta, već okrunjenoga hrvatsko-ugarskoga kralja, pa je morao čekati na konačnu krunidbu u Stolnom Biogradu (1310.). Učenici su također došli do podataka da je dinastija Anžuvinaća vladala u Hrvatskoj do 1409. kada je Ladislav Napuljski prodao Mlečanima prava na Dalmaciju pa je Mletačka Republika imala u svom posjedu tu hrvatsku pokrajinu (Južnu Hrvatsku) u kojoj su bile prijestolnice hrvatskih knezova i kraljeva do Napoleonova ratnog osvajanja (1797.).

Francusko-hrvatske veze u srednjovjekovnoj arhitekturi učenici su otkrivali uspoređujući gradnju crkve sv. Donata i sv. Križa s crkvama Palatine de Charlemagne (Aix-la-Chapelle) i Germigny-des-Prés. Prema povijesnim izvorima neprijeporno su ustvrdili da je zadarski biskup posjetio Aix-la-Chapelle (806.) te da mu je tamošnja francuska kapela zasigurno bila nadahnuće u gradnji monumentalne oktogonalne crkve, isto kao što je Théodulpheu, biskupu u Orléansu i opatu u Fleuryju, hrvatska pleterna ornamentika nedvojbeno bila inspiracijom u gradnji Germigny-des-Prés.

---

l'Europe médiane des origines à nos jours, Pariz, 1998.; Anne Berthelot, *Histoire de la littérature française du moyen âge*, Pariz, 1989.; *Anthologie de la littérature française du Moyen Âge*, urednik Chaude Thiry, Louvain-la-Neuve, 2002.; Antonio Milone – Laura Polo d'Ambrosio, *Le moyen âge, 1000. – 1400. : l'art européen du roman au gothique*, Pariz, 2007.; Gregory Perroche, *La Croatie et la France (797. – 1997.), 1200 ans d'histoire*, Pariz, 1998.; Gabrijele Vidan – Georges Castellan, *La Croatie*, Pariz, 1998.; Mihovil Kombol, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, Zagreb, 1961.; Eduard Hercigonja, *Srednjovjekovna književnost*, Zagreb, 1975.; Milan Pelc, *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, 2012.; Trpimir Macan, *Povijest hrvatskog naroda*, Zagreb, 1971.

¹⁰ Aachen (francuski Aix-la-Chapelle) grad je u Njemačkoj, blizu njemačko-belgijsko-nizozemske tromeđe. U antičko doba zvao se Aquae Grani, a za vladavine Karla Velikog bio je glavni grad Karolinškog Carstva.

U umjetnosti i književnosti poveznice među dvjema zemljama učenicima su otkrili u djelima hrvatskih humanista koji su se školovali u Francuskoj i umjetnika čiji su radovi izloženi u Louvreu i Muzeju Jacquemart André. Riječ je prije svega o Hermanu Dalmatincu, koji je predavao u Toulouseu i Béziersu, zatim Jurju Slovincu, profesoru u Parizu i kanoniku u Auxerreu te u samostanu Beaumont u Toursu, autoru knjige *Alphabetum chrawaticum* u kojoj se prikazuje povijest glagoljice, a zatim Augustinu Kažotiću koji je studirao na Sorboni.¹¹ Nisu zaobišli ni Dobricu Dobričevića, knjižara i izdavača koji je u Lyonu tiskao mnoga liturgijska i glazbena djela, ni Franju Vranjanina, kipara na dvoru kralja Renéa Anžuvina u Provansi, ni Ivana Duknovića koji je vrlo mlad, već nakon prvih skulptura, stekao popularnost na Apeninskom poluotoku, osobito po izvedbi groba pape Pija II.¹²

Osim spoznavanja srednjovjekovnih francusko-hrvatskih veza, iznimna se vrijednost projekta očitovala i u činjenici da su imali priliku učenici iz Đakova (Marija Lasić, Marko Kovačević i Stjepan Prakiljačić) te njihove profesorice (Dubravka Bradić i Marija Pataran) otkriti bogatstvo francuske kulture, usporediti književna i umjetnička djela te povijest i običaje dviju zemalja, a Léo, Klément i Klara Pajić te Arthur i Valentin Bresciani, polaznici hrvatske škole u Lyonu, razgovarati s izvornim govornicima na hrvatskome jeziku.¹³

Znatizeljni, izvrsni učenici i profesorice iz Đakova uz stručno vodstvo učenika i profesora iz Lyona obišli su nekadašnju prijestolnicu Gala, grad svile i tekstila. Šetnja Lyonom kronološki je pratila povijesna razdoblja: od rimskih lokaliteta – amfiteatra, odeona i Sibilina hrama – preko monumentalne bazilike Fourvière, slikovite renesansne jezgre staroga dijela grada i katedrale Saint-Jean, u kojoj je poznati astronomski sat iz 14. stoljeća, a u jednom od njezinih četiriju tornjeva najteže zvono na

---

¹¹ Augustin Kažotić (Trogir, 1260. – Lucera, Italija, 1323.) jedan je od najvećih Hrvata 14. stoljeća, začetnik humanizma u sjevernoj Hrvatskoj, govornik i znanstvenik. Bio je zagrebački biskup, reformirao katedralnu školu, uredio školski sustav i uzdržavanje učenika, čime je omogućio školovanje siromašnih đaka. Ugledni suvremenici cijenili su ga zbog sveta života i učenosti. Proglašen je blaženim 1702. Prvi je hrvatski blaženik. Kao veliki ljubitelj knjiga osnovao je slavnu Metropolitansku knjižnicu Sveučilišta u Zagrebu.

¹² Ivan Duknović (1440. – 1509.) uredio je palaču kralja Matije Korvina, a njegova su također velika djela: grob kardinala Tebaldija u crkvi Santa Maria sopra Minerva u Rimu, Palača Čipiko u Trogiru, La Scuola di san Marco u Veneciji, ulazna vrata orgulja katedrale sv. Lovre u Trogiru itd.

¹³ Budući da učenici đakovačke srednje škole ne govore francuski jezik, učenici Hrvatske dopunske škole Bartola Kašića iz Lyona tijekom cijeloga plodonosnog susreta razgovarali su s njima na hrvatskome jeziku.

svijetu (18 tona). Iz starog dijela prešli su mostom preko Saône na poluotok i došli do Trga Terreaux koji rese prekrasna fontana Bartholdi, Gradska vijećnica (Hôtel de Ville) i Muzej lijepih umjetnosti. Iza Vijećnice su stigli do Opere i Ulice Republike koja vodi do glavnoga lionskog trga Bellecoura na kojem je spomenik Luja XIV. Metroom od Bellecoura odvezli su se u 3. arondisman do poslovnoga, modernijeg dijela grada (La Part-Dieu) gdje su sjedišta mnogih međunarodnih kompanija i banaka, glavni kolodvor, gradska knjižnica i trgovački centar.

Dragi gosti iz Hrvatske najbolje su mogli doživjeti suvremeni Lyon nakon odlaska u Muzej Confluences, koji je dobio naziv prema mjestu gdje se spajaju rijeke Rhône i Saône, zatim u Cité internationale te park Tête d'Or. Ljepoti grada posebno pridonose Guignol i Gnafron, mnogi restorani, slastičarnice, „bouchoni” (restorančići s tradicionalnom lionskom hranom), „trabouli” (prolazi koji spajaju dvije ulice), „bouquinisti”, šetališta uz Rhôneu i Saônu te slikovita tržnica Croix-Rousse.

U travnju 2017. godine naša se suradnja nastavila u Hrvatskoj, u Srcu Slavonije, kako se još naziva Đakovo. Putovali smo TGV-om do Pariza, zatim zrakoplovom do Zagreba gdje nas je čekao kombi kojim smo se odvezli u Đakovo. Budući da su naši gosti iz Đakova bili oduševljeni srdačnim dočekom djece i roditelja u Lyonu, učenici i profesori iz Đakova kao naši domaćini zaista su se uzorno, vrhunski potrudili i dočekali nas radosno onako kako samo Slavonci znaju. Uz veselu pjesmu i vrlo bogat „slavonski stol” ponovno su učenici hrvatske škole iz Lyona mogli primijeniti svoje znanje hrvatskoga jezika, saznati mnoge zanimljivosti, osobito o slasticama i pripremi hrane.

Tijekom boravka u Đakovu obišli smo sa stručnim vodičima taj prelijepi slavonski grad, znamenitu katedralu i muzej. Učenici su saznali imena umjetnika koji su oslikali svod slavne katedrale, a zatim i tko je bio Luka Botić, hrvatski književnik. Poseban je dojam na moje učenike ostavio posjet glasovitoj ergeli. Nakon Đakova, posjetili smo proljećem okupani i ozelenjeni Osijek, najveći grad dične hrvatske Slavonije. Sljedeće su naša odredišta bila: prekrasno uređene i rascvjetane Našice i čuveni dvorac Pejačević te Zlatna dolina (Vallis Aurea), vinorodno Kutjevo i očaravajuća Požega, rodni grad hrvatskoga književnika Dobriše Cesarića.

3. CHAMBÉRY: UČENJE HRVATSKOGA JEZIKA PREMA UČENIČKOM ILI RODITELJSKOM IZBORU

Regionalnim vlakom iz Lyona jednom tjedno putovao sam na posao u Chambéry, grad u Savoju koji se smjestio između Parka prirode Massif des Bauges i Chartreusea. Tijekom moje prve školske godine nastava se održavala u Cogninu, slikovitome mjestu zapadno od grada, a u drugoj školskoj godini u La Motte Servolexu, u sjevernom predgrađu, prema Aix-les-Bainsu. Nastava u Chambéryju organizirana je u sklopu programa ELCO (Enseignements de langue et de culture d'origine) kojim se učenicima u francuskim školama omogućuje ovisno o podrijetlu učenje različitih jezika: hrvatskoga, talijanskog, španjolskog, portugalskog, arapskog i dr. U travnju svake godine ispunjavaju se anketni listići na kojima učenici mogu izabrati jezik koji žele učiti. Ako ima dovoljno zainteresiranih, početkom rujna organizira se nastava. Program koordiniraju Akademija u Grenobleu i Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Parizu. Nastavu u sklopu ELCO-a pohađaju početnici u dobi od sedme do desete godine. Razina znanja uglavnom je ista, stoga je u takvim skupinama najlakše raditi. U Chambéryju sam također pripremao svake godine priredbu za Božić i za kraj školske godine te izlete jer je kraj nadaleko poznat po prekrasnim krajolicima.

Svrhovito je ovdje navesti pokoji zanimljivost i način motiviranja učenika i njihovih roditelja za nastavu hrvatskoga jezika. Naime, dok sam izvodio nastavu u Cogninu, prije svakog izleta obvezno smo navratili u pekarnicu „Victor”, slavnoj po izvrsnome kruhu i kolačima, te obvezno kupili barem neku slasticu, kroasane s čokoladom i bademima te različita druga peciva. Katkada smo u veselome raspoloženju stizali na nastavu u „posljednji trenutak” jer smo morali podugo čekati. Iako ta „zanimljivost” pomalo izgleda neobično i previše opušteno, sve to navodim kako bih ilustrirao potrebu motiviranja učenika za hrvatsku nastavu te kao učitelj poticao učeničko i roditeljsko zadovoljstvo i uvažavanje. Nema dvojbe da su se svi učenici jako veselili našoj hrvatskoj nastavi, izletima i priredbama.

4. ANNECY: IZNIMNA MOTIVIRANOST ZA UČENJE HRVATSKOGA JEZIKA

Nastavi li se regionalnim vlakom sjeverno prema Švicarskoj, stiže se u Annecy, biser francuskih Alpa. To je mali grad u Gornjoj Savoju koji

se smjestio uz sjevernu obalu istoimenog jezera. Jedan je od najljepših francuskih gradova, poznat po tradicionalnom karnevalu, prelijepim krajolicima i Međunarodnom festivalu animiranog filma koji je osnovan 1960. Obvezno je potrebno istaknuti da su na tom festivalu nagrađeni filmovi Joška Marušića, Krešimira Zimonića i Nedeljka Dragića.¹⁴

Hrvatska nastava održavala se subotom u popratnim prostorijama crkve Sainte-Bernadette, a pohađala su je uglavnom starija djeca, iznimno motivirana i redovita na nastavi. Svakodnevno sam uočavao njihov veliki napredak u poznavanju hrvatskoga jezika. Za sunčanih proljetnih dana organizirati smo vrlo zanimljive izlete, najčešće obilazili pitoreskna mjesta uz jezero i razgovarali na hrvatskom jeziku. Najbolji projekt koji sam ostvario s učenicima iz Annecyja bilo je proučavanje hrvatskih jezera i planina. To im je bila najzanimljivija tematika jer žive u blizini jezera.

5. AZURNA OBALA. HRVATSKA ZAJEDNICA U NICI: UZORNA AKTIVNOST I ZAINTERESIRANOST ZA HRVATSKU NASTAVU

U Nicu sam putovao svaki drugi vikend direktnim vlakom koji prolazi preko Marseillea. Na putu do najveće francuske luke vlak se zaustavlja prvo u Avignonu, a zatim u Aix-en-Provenceu. Iz Marseillea pruga vijuga do Toulona i Saint Raphaela, a potom uz samu Azurnu obalu do Italije.

Hrvati su u Nicu i okolna mjesta najviše dolazili nakon Drugoga svjetskog rata, osobito iz Istre i Dalmacije, te krajem 60-ih i početkom 70-ih godina prošlog stoljeća iz svih hrvatskih krajeva. Razlozi migracija bili su uglavnom ekonomski, ali često i politički.¹⁵ Jednom sam bio na objedu kod obitelji čija kći (i unuka) pohađa hrvatsku školu te mi je njezin ponosni djed opisao kako je zbog političkih proganjanja pješice bježao iz Hrvatske te prvo došao u Italiju, a zatim u Francusku.¹⁶ Bavio se drvodjelstvom i izradom kamina, sagradio veliku kuću u Contesu, nedaleko Nice, podigao veliko obiteljsko stablo, ali iz razgovora sam nedvojbeno zaključio koliko mu je nedostajala hrvatska domovina, obitelj,

---

¹⁴ Joško Marušić osvojio je 1981. godine 2. specijalnu nagradu međunarodnog žirija za film *Neboder*, Krešimir Zimonić osvojio je 1983. za film *Album* nagradu za najbolji prvi film, a Nedeljko Dragić za film *Slike iz sjećanja* osvojio je 1989. nagradu kritike FIPRESCI.

¹⁵ Mnogi su napustili Lijepu Našu jer se nisu slagali s komunističkim režimom koji ih je progonio kao domoljubne Hrvate.

¹⁶ U Francuskoj se tada mogao brzo naći posao.

prijatelji iz djetinjstva itd.¹⁷ Sjedili smo na terasi njegove prekrasne kuće na uzvisini, okružene maslinama, a sjetni pogled uzorno vrijednog gospodina kao da je u daljini tražio vidike davno napuštene hrvatske Istre. Ljubav prema rodnoj grudi i cijeloj Hrvatskoj prenio je na svu djecu i unuke koji iskoriste gotovo svaki slobodni trenutak kako bi otišli u Hrvatsku, gdje su izgradili kuće ili vikendice te imaju mnoge prijatelje.

Procjenjuje se da u Nici i okolnim mjestima živi najmanje 2.000 Hrvata.¹⁸ Hrvatska zajednica je vrlo aktivna, organizira različita društvena događanja, sportske aktivnosti, karneval, a posebno valja istaknuti veliku proslavu blagdana sv. Nikole.¹⁹ Okupi se tada više od četiri stotine osoba u velikoj dvorani crkve Don Bosca, pripremi tradicionalna hrvatska hrana, a redovito nastupa neko hrvatsko folklorno društvo, klapa ili sastav. Živosti zajednice velebno pridonosi katolički svećenik Stjepan Čukman koji u Nici pastoralno djeluje dvadesetak godina. Kad sam došao prvi put, don Stjepan me dočekao, srdačno ugostio i odveo do crkve Saint-Étienne u Ulici Vernier gdje se u popratnim prostorijama održava nastava hrvatskog jezika.²⁰

U svim učeničkim skupinama u Nici, kao i drugdje, razina poznavanja hrvatskoga jezika ponajprije ovisi o tome koliko djeca s roditeljima razgovaraju na hrvatskom i koliko, pogotovo najmlađu djecu, prate u školskom radu, tj. pomažu u pisanom i usmenom izražavanju, ali i o tome koliko često odlaze u Hrvatsku te jesu li u mogućnosti s djedom

---

¹⁷ Hrvati su u Francuskoj gotovo potpuno integrirani u društvo, a mogli bismo reći čak i asimilirani, ali svi s kojima sam razgovarao tijekom dviju godina domoljubno slijede svoje hrvatske korijene, njeguju hrvatsku kulturu i hrvatski jezik.

¹⁸ Prema procjenama vlč. Stjepana Čukmana i hrvatskih konzularnih službi.

¹⁹ Na proslavi svake godine svoj kratki program predstave i učenici Hrvatske dopunske škole Bartola Kašića.

²⁰ Budući da su iznimno velike njegove zasluge za Hrvate u jugoistočnoj Francuskoj, ukratko predstavljam njegov životopis: vlč. Stjepan Čukman svećenik je Zagrebačke nadbiskupije i voditelj Hrvatske katoličke misije u Nici. Rođen je 23. srpnja 1947. od roditelja Jurja i Ljubice u Humu Bistričkom, u župi Marija Bistrica u Hrvatskom zagorju. Diplomirao je na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, a zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić zaredio ga je za svećenika 1973. Nakon župnikovanja, a na preporuku msgr. Vladimira Stankovića, ravnatelja inozemne pastve, uzoriti kardinal Franjo Kuharić šalje vlč. Čukmana 1978. za hrvatskog misionara u Oslo, najsjeverniju hrvatsku katoličku misiju u Europi. U školi je predavao hrvatski jezik te time stekao od tamošnjeg ministarstva školstva sva prava kao i svaki drugi nastavnik. Godine 1996. po dekretu nadbiskupa Kuharića odlazi na novu dužnost – u Hrvatsku katoličku misiju u Nici u Francuskoj. Odlučio je ostaviti pisani trag o Hrvatima na Azurnoj obali i tako je 2010. u prigodi 40. obljetnice postojanja Hrvatske katoličke misije u Nici objavio monografiju pod naslovom *Hrvati na jugu Francuske*.

i bakom te ostalom rodbinom razgovarati samo na hrvatskom jeziku.²¹ Obvezno moram istaknuti da su učenici vrlo zainteresirani i motivirani za nastavu, osobito kada im se hrvatski jezik približi u različitim igrama, križaljka, spajalicama te kada se svrhovito kombinira nastava hrvatskoga jezika, primjerice, s crtanjem stripa i krasnoslovom (deklamiranjem, recitiranjem). Budući da sam u svim skupinama imao učenika s različitim predznanjem, svakom djetetu trebalo je pristupiti individualno tijekom nastavnog sata. Pripreme za nastavu uglavnom sam osmišljavao uzimajući upravo u obzir te različite razine u skupini, stoga sam nastojao da zajednička tema bude prilagođena svakom djetetu. U takvim okolnostima kombinirao sam različite nastavne metode i postupke da bih djecu motivirao, osobito nastojeći da što češće pišu i rješavaju jednostavne zadatke iz gramatike hrvatskoga jezika te čitaju i međusobno razgovaraju. Na svakom satu ponajprije smo ponavljali gradivo koje smo obrađivali na prethodnim nastavnim satima jer djeca odrastaju u okruženju francuskoga jezika, a nerijetko i tijekom sata razgovaraju na francuskome. Često smo obrađivali velike i male nastavne cjeline u okviru projektne nastave koja je uistinu jako prikladna, ponajviše zbog mogućnosti uključivanja likovne i glazbene kulture te povijesti i zemljopisa. Da bi hrvatska nastava bila djeci što zanimljivija, u svojim pripremama obično sam planirao povelik dio nastavnog sata za novo gradivo iz hrvatskoga jezika, uglavnom uključujući u heuristički razgovor kratka izlaganja, objašnjenja i interpretativno čitanje, a zatim smo zajednički rješavali zadatke, ponavljali i samostalno stvarali sinteze novoga gradiva. Sličnim nastavnim metodama i postupcima istodobno smo ostvarivali ciljeve nastave hrvatske književnosti, povijesti, zemljopisa, likovne te glazbene kulture poklanjajući specifičnu pozornost interpretativnom čitanju. Sustavno sam se pripremao za svaku temu, a katkada su učenici samostalno pripremali kratko izlaganje, što ih je jako veselilo te donosilo im samopouzdanje u komunikaciji na hrvatskom jeziku. Gotovo na svakom nastavnom satu vodili smo vrlo zanimljive razgovore o određenoj temi, ali bilo nam je katkada prihvatljivo i neočekivano skretanje na neke druge važne hrvatske teme. Sve je itekako doprinosilo uspješnosti učeničkoga usmenog izražavanja. Nerijetko su učenici i zapisivali svoja pitanja i odgovore koje su upućivali svim sudionicima u nastavnom procesu

---

²¹ Uglavnom je riječ o članovima obitelji koji stalno žive u Hrvatskoj i koji ne govore francuski jezik. Djeca su u takvim okolnostima itekako motivirana jer s bratićima i sestrićima, prijateljima i prijateljicama te susjedima moraju se sporazumijevati samo na hrvatskome.

(meni kao učitelju, ali i drugim učenicima), što je poboljšavalo njihovo pisano (pismeno) izražavanje. Tijekom cijeloga nastavnog sata, osobito dok zajednički nastoje riješiti zadatke, poticao sam ih da razgovaraju samo na hrvatskome, a za rješavanje teškoća, posebice izgovora nekih riječi, obraćali su se meni. Ako je ustrebalo, podugo smo uvježbavali izgovor pojedinih riječi te gotovo redovito svi su učenici bili uspješni.²²

Mi, učitelji i profesori hrvatskoga jezika, u nastavnom radu s učenicima kojima hrvatski nije prvi jezik kao da ponovno otkrivamo svoj materinski jezik sagledavajući ga iz potpuno drugačije perspektive. Primjere, nije teško objašnjavati učenicima u Hrvatskoj, kojima je hrvatski materinski jezik, kada se koristi prijedlog *u*, kada prijedlog *na*, a kada povratno-posvojna zamjenica *svoj*, ali u hrvatskoj nastavi u Republici Francuskoj potrebno je učenicima približiti „ono” što ne čuju u svome svagdašnjem jezičnom okruženju. U skladu s time smatram dragocjenim svoje iskustvo u nastavi hrvatskoga jezika u inozemstvu. Stalno me je ta nastava poticala na svrhovito kombiniranje nastavnih metoda, nijansiranje metodičkih pristupa te oblikovanje novih i poboljšavanje poznatih nastavnih sustava.

6. SURADNJA S RODITELJIMA I HRVATSKIM KOLEGICAMA

Početak školske godine organizirao sam roditeljske sastanke u svim gradovima gdje sam održavao hrvatsku nastavu. Dogovorili smo se kako ćemo organizirati nastavu, satnicu te što je učenicima potrebno za nastavu.²³ Roditelje sam upoznao s godišnjim planom i programom koji se uglavnom temelje na kurikulumu hrvatske nastave u inozemstvu Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske te planom održavanja različitih prigodnih programa, radionica i projekata.²⁴ S koordinatoricom Hrvatske nastave u Francuskoj Teutom Marović i kolegicama Sanjom Meden i Anitom Banović svakodnevno sam surađivao, a

---

²² U nastavu sam često uključivao različite audiomaterijale: filmove, televizijske emisije, stripove, slike, internet itd.

²³ Roditelji su uvijek pomagali kada je trebalo automobilom prevesti rekvizite za priredbu. Sami su se dogovarali oko svih potrebnih materijala za prigodni domjenak, a na kraju smo svi zajedno čistili školske prostorije. Kada smo išli u park ili obilazak muzeja, obično su sve sami organizirali, a katkad su nabavljali i besplatne ulaznice za dječje predstave.

²⁴ U Parizu je 2016. održana radionica glagoljice, a zatim su učenici s učiteljicom Anitom Banović bili na Hvaru. U okviru projekta *Hrvatska knjiga* učenici su pronašli u lyonskoj gradskoj knjižnici knjige hrvatskih pisaca koje su prevedene na francuski, ali i njihove knjige na hrvatskom koje su počeli redovito posuđivati.

početkom svake školske godine sastajali smo se te planirali nastavu, projekte i ostale aktivnosti.²⁵

7. UČENIČKI LIST „ZAVIČAJ”

Obvezatno je potrebno istaknuti „Zavičaj”, list Hrvatske dopunske škole Bartola Kašića u Republici Francuskoj, koji izlazi potkraj svake

²⁵ Početkom svake školske godine napravili smo okvirni godišnji plan u koji smo uključili obvezatne teme koje su vezane za blagdane, Dane hrvatskoga jezika, naš školski list „Zavičaj” itd. Uskladili smo izbor hrvatskih književnih djela za interpretaciju. Nerijetko smo birali pisce čija su djela ekranizirana: Ivanu Brlić Mažuranić, Ivana Kušana i dr. Organizirali smo radionice prevođenja djela hrvatskih pjesnika. Nakon obrađenog gradiva iz hrvatske povijesti učenici su crtali stripove o dolasku Hrvata, hrvatskim knezovima i kraljevima itd.

Učenici su 2016. posjetili izložbu crteža hrvatskog umjetnika Davora Vrankića. U toj prigodi održao je koncert hrvatski pjevač Darko Rundek. Pripremili su se za taj posjet proučavajući Rundekov životopis. Analizirali su nekoliko njegovih pjesama. Nakon razgledavanja izložbe i odslušanoga koncerta postavila je učenica Nina Pavasović nekoliko pitanja tome poznatom hrvatskom pjevaču. Pitanja su zajednički oblikovana na hrvatskoj nastavi. Intervju je objavljen u školskom listu „Zavičaj”.

– Što najviše volite u Francuskoj, a što u Hrvatskoj?

U Francuskoj najviše volim sir i vino. Volim neku vrstu širine, prostora i obrazovanja duha, profinjeni francuski hedonizam i građansku svijest koja je u Hrvatskoj malo slabija.

Koje ste hrvatske pisce čitali kada ste bili mladi?

Čitao sam Matu Lovraka, Ivanu Brlić-Mažuranić...

– Je li bavljeno glazbom bio Vaš san?

Zapravo i nije. Kada sam završio srednju školu, planirao sam studirati filmsku režiju pa sam prešao na kazališnu režiju, a glazbom sam se bavio usput. To me je zabavljalo, ali nisam mislio da bi to mogla biti moja glavna profesija. Kasnije sam krenuo u tom smjeru i drago mi je zbog toga.

– Kako ste uopće došli na ideju da postanete pjevač?

Nisam dobro svirao gitaru pa sam mislio napraviti „bend” koji će svirati, a ja ću više pjevati. Ipak, kada sam napisao pjesmu, mislio sam da bi je netko drugi bolje otpjevao, a onda mi se nije dalo zamarat traženjem pjevača. Bilo mi je lakše to napraviti sam.

– Što Vas sve inspirira za stvaranje glazbe?

Inspirira me druga glazba, ona koju čujem, neka glazba koja je u meni, i svi ti utjecaji koji su došli do mene i koji su upisani u nekom mojem zagonetnome tajnom sjećanju. Počnu se gibati i počne mi svirati glazba u glavi. Tu glazbu onda moram izbaciti iz sebe.

– Koje hrvatske i francuske glazbenike volite slušati?

Isprva sam volio slušati Dragu Mlinarca, Arsena Dedića, zatim grupu Film... Od francuskih glazbenika volim Jacquesa Brela. Od novijih sam slušao Désiréea, ako se to može nazvati „novijim”.

– Što još volite osim glazbe?

Volim raditi na zemlji, oko drveća, volim kazalište, volim komunikaciju s ljudima, slikarstvo, pogledati dobru izložbu... Volim situacije aktivnog rada i druženja.

– Vi ste i glumili u filmovima. Koja Vam je najdraža filmska uloga?

Najljepše mi je bilo glumiti u slovenskom filmu *Ruševine*. Igrao sam glavnu ulogu. Bilo mi je teško, ali mi je bilo i drago jer sam morao nadići neke svoje nemoći.

– Koji su Vam planovi za budućnost?

Planiram snimiti još koji album, ako mi to sudbina dopusti, te nastaviti jedan projekt oko samoodrživoga ekološkog sela na Braču. I da ću otvorena srca i svijesti jednog dana umrijeti.

školske godine. U tome našem dragom glasilu učitelji i učenici predstavljaju nastavne i izvannastavne djelatnosti: učeničke literarne i ostale pismene radove, prikaze školskih priredbi i sudjelovanja na natjecanjima, projekte, putopise te izvješća i prikaze različitih događanja u Francuskoj koja su u svezi s hrvatskim jezikom i kulturom: pjesničkih večeri, koncerata, izložaba, gostujućih kazališnih predstava itd.

Navodim tri učenička rada iz rubrika *Moji praznici* i *Likovno-literarni mozaik*:

Odmor u Hrvatskoj

Uzeo sam dva tjedna odmora na kraju kolovoza i cijeli sam taj odmor proveo kod bake koja živi blizu Pazina, u Istri. Bio sam sa svojom obitelji i s prijateljem. Mi smo išli na more tri puta. Posjetili smo Pulu i starorimske spomenike. Također išli smo u Rovinj i obišli smo katedralu. Bilo smo i u Poreču, a u Eufrazijevoj bazilici bio sam na vjenčanju svoje rodice. Sa svojom bakom gledao sam Trku na prstenac, vitešku igru koja se održava u Barbanu, a slična je Sinjskoj alki. Navečer smo često išli u restoran, a nakon toga u šetnju.

Michael Pascuito, Nica

Praznici na moru

Dva mjeseca ljetnih praznika provela sam u Kaštelima sa svojim rođacima. Svako jutro išla sam na plažu i kupala sam se. Dva puta sam išla na utakmicu Hajduka. Jela sam puno ribe i sladoleda.

Ines Bogić, Annecy

Klizanje

Učitelj nas je jedne nedjelje vodio na klizanje na klizalište Baraban. Za mene je to bio prvi put da sam išao na klizalište. Iznenadila me je zima unutra i neobično mi je bilo na klizaljicama. Puno mi se svidjelo iako sam koji put pao i volio bih češće ići na klizanje da naučim bolje i brže klizati.

Matej Domić, Lyon

8. ZAKLJUČAK

Hrvatska dopunska škola Bartola Kašića iznimno je važna u očuvanju hrvatskog jezika i hrvatske kulture u Republici Francuskoj. Osim što omogućuje djeci i mladeži učenje hrvatskog jezika i upoznavanje s

hrvatskom kulturom, povijesti i zemljopisom, važno je mjesto okupljanja hrvatske zajednice. Tijekom gotovo trideset godina rada nezaobilazna je njezina časna uloga u čuvanju hrvatskog identiteta i njegovanju hrvatskoga domoljublja, a integracijom u francusko školstvo prikladno je pridonosila multikulturalnosti francuskog društva.²⁶

LA LANGUE CROATE „DES ALPES JUSQU'À LA COTE D'AZUR”

RÉSUMÉ

Dans le texte j'ai décrit en bref mon engagement de deux ans, du 1er septembre 2015 au 31 août 2017, dans l'École complémentaire croate Bartol Kašić en France, notamment à Annecy, Chambéry, Lyon et Nice.²⁷

Mots clés: École complémentaire croate, Bartol Kašić, Lyon.

CROATIAN CLASSES „FROM THE ALPS TO THE COTE D'AZUR”

SUMMARY

In the text I have briefly described my two-year teaching work from 1st September 2015 until 31st August 2017 at Croatian Supplementary School "Bartol Kašić" in France in the following towns: Annecy, Chambéry, Lyon and Nice.²⁸

Keywords: Croatian Supplementary School, Bartol Kašić, Lyon.

---

²⁶ Od 1. rujna 2017. nastavio sam svoj četverogodišnji mandat na sjeverozapadu Francuske, u Parizu i Beauvaisu, gradiću u Pikardiji. O iskustvima i organizaciji nastave u tom dijelu Heksagona objavit ću članak u jednome od sljedećih brojeva časopisa „Hrvatski”.

²⁷ Je suis très content d'avoir contibué à l'apprentissage de la langue croate “des Alpes jusqu'à la Côte d'Azur» ce qui aidera à mes étudiants à sauvegarder leur identité croate et affermir leur patriotisme. Ces expériences me sont précieuses et je les transmets volontiers à mes collègues enseignants et professeurs de la langue croate qui peuvent se trouver dans l'enseignement semblable à l'étranger. Après cela j'ai continué à travailler dans la même école, mais à Paris et dans le nord-ouest de la France. Je vais en parler dans l'un des numéros suivants de la revue «Hrvatski».

²⁸ I am very satisfied to have contributed to Croatian classes „from the Alps to the Cote d'Azur”, which will help my pupils maintain the Croatian identity and patriotism. I am glad to share my valuable experience with my fellow Croatian teachers, who may have an opportunity to do the same work abroad. After that I have continued working at the same school, but in Paris and in the north-western France. I will write about it in one of the following issues of the periodical „Hrvatski”.